

ARBETSRAPPORTER
Kulturgeografiska institutionen
Nr. 923

Bomullstextiliers komplexa produktion och geografi.
Svenska företags arbete för att motverka miljöpåverkan till
följd av en global textilindustri.

Sandra Bratt

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala, maj 2014
ISSN 0283-622X

ABSTRACT:

Bratt. S. 20014. Bomullstextiliers komplexa produktion och geografi - Svenska företags arbete för att motverka den negativa miljöpåverkan till följd av en global textilindustri. Kulturgeografiska institutionen. Arbetsrapportserie. Uppsala universitet.

Bomullstextilier är en av de mest återkommande råvarorna i textilproduktion, trots att medvetenheten om dess miljöpåfrestande framställning ökat är den fortfarande en av de viktigaste globala handelsvarorna. I och med den globala handeln har företagens agerande utvecklats från att ha en lokal produktion och försäljning till att handla med olika leverantörer och underleverantörer över hela världen. Det långa ledet leverantörer som krävs för att framställa bomullstextilier kan tillsammans med andra faktorer, som kulturella och etiska skillnader, leda till komplikationer när det kommer till uppföljningen av företagens krav på leverantörerna. Studien har en kvalitativ utgångspunkt där huvudfokus är att undersöka svenska företags möjligheter att påverka och förhindra dessa komplikationer för att uppnå en miljömässigt hållbar produktion. Insamlingen av primärdata har till stor del bestått av 5 genomförda intervjuer med nyckelpersoner inom området. Det teoretiska ramverket utgår från företagens *Corporate Social Responsibility* (CSR) vilket behandlar både dess ansvar samt dess skyldigheter. Studien har identifierat olika verktyg och implementeringsproblem som företagen möter men visar samtidigt företagens möjligheter att på egen hand påverka produktionens utkomst.

Keywords: textilier, ekonomi, geografi, företag, miljö

Handledare: Jenny Sjöholm

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte	1
1.2 Frågeställning	2
1.3 Avgränsning	2
2. METOD	2
2.1 Semistrukturerade intervjuer	3
2.2 Källkritik	5
3. TEXTILINDUSTRINS PRODUKTION, EFFEKTER OCH GEOGRAFI: ETT TEORETISKT RAMVERK	6
3.1 Globaliseringen och textilindustrin	6
3.2 Vinnare och förlorare i globaliseringen	8
3.3 CSR står för Corporate Social Responsibility	9
3.4 Pyramiden	10
3.5 Implementerings-problematik	11
4. BOMULLENS GLOBALA PRODUKTION OCH KOMPLEXITET	12
4.1 Bomull	12
4.2 Textilproduktion ur miljöaspekten, steg för steg	14
4.3 En global handelsvara	18
4.4 Sammanfattning	18
5. LOKALA FÖRETAGS MILJÖINRIKTADE ARBETE	19
5.1 Företagens sociala ansvar, leverantörsåtgärder (CSR)	20
5.2 Målsättningar	24
6. AVSLUTANDE DISKUSSION	25
6.1 Slutsats	27
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28
BILAGOR	
1. Respondentinformation	
2. Lagfart för textilierhantering	

1. INLEDNING

Bomull är en av de råvaror som i flera tusen år använts för att framställa tyger till klädesplagg. När man tänker på materialet tänker man oftast på lina och mjuka kläder men bakom dess mjukhet pågår en enorm miljöpåfrestande framställning, något man genom tiden blivit allt mer medveten om. Odlingarna, geografin och framställningen av tyger innebär ett stort resursutnyttjande av både vatten och marker, dels genom själva odlingen, vars utbredning sprider sig över stora områden där vatten är en bristvara. Men också kemikalierna som används både vid odling samt tygframställning vars skadeverkan sprids långt utanför dess egen geografi.

Trots ökad medvetenhet samt att det idag finns alternativa material har dock bomullen bibehållit sin roll som viktig handelsvara.

I den globala ekonomin har förutsättningarna förändras på det sätt att samhällets syn på företagande har förskjutits. Från att enbart handla om hur man skall kunna generera maximal vinst samt höja aktievärdet, till att även inkludera ansvarstagande, för både den miljömässiga och sociala aspekten ur företagets produktionsverksamhet. *Corporate Social Responsibility (CSR)* är en arbetsmodell som utarbetats för att företagen skall kunna ha någon insyn samt kunna påverka vad som sker i produktionsländerna. Då företagens geografier således sträcker sig utanför det lokala huvudkontoret, det nationella regelverket, ut i den globala världen där de företag vars verksamhet involverar internationella affärer riskerar att handla med både varor, tjänster samt nationer som inte stödjer det egna företagets normer och värderingar.

Genom att beskriva hur man implementerar CSR arbete i praktiken kommer den här undersökningen undersöka hur de lokala Svenska företagen hanterar det miljömässiga ansvarstagandet i den globala industrin.

1.1 Syfte

Uppsatsen bygger på en kritisk ansats till textilindustrins påverkan på miljö och klimat. Med utgångspunkt i den globala miljöproblematiken är syftet med den här uppsatsen att undersöka hur svenska företag inom textilindustrin arbetar med miljöfrågor. Undersökningen kommer utgå ifrån branschorganisationers kunskap om företagens CSR-arbete (*Corporate Social Responsibility*), vilket bygger på företagens etiska och sociala ansvar gentemot människor och miljö. CSR är ett frivilligt åtagande företagen kan följa utöver att de befintliga lagarna; något som blir allt viktigare för företagen att anamma.

1.2 Frågeställning

Hur kan de Svenska företagens lokala arbete påverka den miljömässiga problematiken kring den globala textilproduktionen?

Vilka är de stora miljömässiga problemområden som företagen genom CSR-arbete försöker motverka?

1.3 Avgränsning

Den här uppsatsen avgränsas till att endast följa bomullen ur ett produktionsperspektiv, det vill säga från frö till färdig konfektionsvara där det miljömässiga konsekvenserna undersöks, vidare kommer ingen fokus läggas på att presentera specifika kemikalier eller gifter, utan snare presentera miljöproblematiken i stort. Uppsatsen kommer inte behandla neokoloniala, värdekedjor eller sociala-perspektivet, fokus kommer alltså enbart ligga på miljöfenomenet samt de lokala – globala händelseförloppet.

Då det inte kommer vara möjligt studera fabriker och miljö på plats kommer själva miljöproblematiken i rapporten vara baserad på tidigare undersökningar och rapporter som publicerats. Vidare kommer uppsatsens fokus ligga på att undersöka de svenska företagens miljöarbete och främst dess CSR arbete, därmed kommer uppsatsen främst belysa de delar i processen som tydligt kan kopplas samman med detta.

2. METOD

Den här uppsatsen är skriven inom ett samhällsvetenskapligt område, vars syfte varit att analysera hur svenska företagen arbetar med miljöfrågor när det kommer till textilproduktion runt om i världen. För att kunna ha en så öppen och flexibel ansats som möjligt valdes en kvalitativ metod då det, förenklat, innebär att man utgår ifrån tankeställningen - hur, vad och varför- saker sker och utifrån den kontexten söker och tolkar ett sammanhang (Bryman, 2011). Då den här studien till stor del bygger på informanternas utsagor samt de rapporter och litterära källor som finns att tillgå, öppnar den kvalitativa undersökningsmetoden även upp för att informanterna fritt skall kunna beskriva situationer, möjligheter och hinder utan att forskaren har för stort inflytande på deras svar. (Holme & Solvagn 2008).

Då den här uppsatsen bygger på en övergripande bild av Svenska företags arbete med socialt och ekologiskt ansvar som informanterna kunnat lämna tillämpas en extensiv utformning av undersökningsmetoden. Genom kontakt med olika branschorganisationer samt myndigheter kan en generell bild av företagsamheten ur en svensk kontext utformas. Detta innebär att forskaren i sin ansats att besvara problemformuleringen kommer att se på en, om möjligt, övergripande utformning av

arbetet som företagaren står inför. Detta genom att titta på flera olika företag via information som kommer från dess branschorganisationer samt rapporter som visar utformning och rekommendationer.

Redskapen som används för att uppnå målsättningen med den här uppsatsen är ett antal rapporter och tidigare publicerat material, tryckt litteratur samt intervjuer med framstående informanter inom de enskildes område.

Vid insamling av information har det största problemet varit att hitta rapporter som inte enbart är framställda inom ett företagsekonomiskt perspektiv, fokus har därför legat på att få in det geografiska perspektivet i uppsatsens olika delar. Det har också varit en utmaning att finna rapporter som specifikt fokuserar på den miljömässiga problematiken, bland rapporter gällande textilindustrin bygger de flesta tidigare handlingar på ansatsen av socialt resursutnyttjande av tredje världen då miljöperspektivet blivit en bisats eller ett argument som visar på dåliga arbetsförhållanden.

2.1 Semistrukturerade intervjuer

Under den här uppsatsens gång har fem intervjuer hållits varav två av dem varit telefonintervjuer, en varit på plats och ytterligare två via mail. Samtliga intervjuer har spelats in via ljudinspelning från mobil eller dator och därefter transkriberats. Urvalet av respondenter eller snarare informanter har berott på rekommendationer, delvis från informanterna själva men också från bland annat Svenska moderrådet. Egna efterforskningar inom området har sedan pekat mot olika aktuella aktörer vars roll det skulle gynna uppsatsen att få ta del av. Valet av hur många personer som bör intervjuas var inte enkelt, en problematik som Bryman (2011) beskriver som vanlig när det kommer till kvalitativa undersökningar. I det här fallet handlade det allt för ofta om att det var svårt att hitta insatta intervjuobjekt, men i andra fall handlade det om huruvida det omfattande arbetet med förberedelse av intervju, specificeringen av rätt frågor, själva intervjun och sedan transkriberingen skulle kunna färdigställas inom uppsatsens tidsram, vilket fick bli avgörande för hur många intervjuer uppsatsen kunde rymma.

Den metod som använts vid samtliga intervjuer har varit kvalitativa intervjuer, främst semistrukturerade, detta har inneburit att frågeställningarna snarare byggts på frågeområden än detaljerade, exakta frågor (Bryman, 2011). På så vis har det varit lättare att hålla ett naturligt samtal där det till viss utsträckning varit möjligt för informanterna att själva välja när eller hur vissa frågor kommer upp. Genom öppna frågor har det också varit lätt för informanterna att utveckla sina svar. Till viss del har även kontrastfrågor använts för att uppmärksamma skillnader mellan olika arbetssätt och för att kunna jämföra de olika informanternas intryck av olika situationer.

Problematiken med att inte möta alla informanterna personligen utan att behöva hålla telefonintervju samt via mailkontakt kan enligt Bryman (2011) vara svårt då det inte

är möjligt att bedöma informanternas kroppsspråk och det kvar vara svårt att hålla ett längre samtal med någon man inte kan ha ögonkontakt med.

Bearbetningen av intervjumaterialet varierade beroende på vilken typ av intervju som utförts. De olika intervjuerna transkriberades dels genom att skriva ner allt som sades under intervjuerna, dels genom att skapa olika tankekartor för att snabbt kunna få översikt över vad som egentligen diskuterades samt vilka slutsatser som togs. Alla samtal som skett över telefon eller personligen har spelats in, detta har varit nödvändigt för att på så vis minimera risken för att svaren och även frågorna skall kunna transkriberas riktigt i efterhand. Dessa samtal har sedan kodats så gott som möjligt och i de fall där det känts nödvändigt har frågor och svar transkriberats ordagrant för att man sedan skall kunna gå tillbaka och finna nödvändig information.

Nedan följer en uppställning av de olika informanterna där intervjuerna beskrivs enskilt, information om de olika informanterna presenteras i bilaga 1.

Elin Lydahl. Jag blev rekommenderad att kontakta Elin efter att ha pratat med Svenska moderådet, Intervjun hölls på TEKOs huvudkontor i Stockholm, där en konferenssal var bokad. Ursprungligen skulle vi hålla en kortare intervju då respondenten skulle vidare till ett annat möte, istället blev intervjun lång och respondenten besvarade mycket mer än bara frågorna som varit förberedda för tillfället. Just att få hålla en intervju på plats gjorde det möjligt att kunna ställa stora frågor som kunde få mer utrymme, respondenten var väl insatt och förberedd vilket underlättade samt innebar att det var lätt att få en djupare insikt i arbetet och hur det ser ut från ett svenskt företagsperspektiv.

Camilla Sandberg, I brist på tid mellan olika tjänsteresor för respondenten fanns det ingen möjlighet att hålla varken en intervju på plats eller telefonintervju, jag fick istället ställa mina frågor via mail vilket innebar att frågorna skulle behöva vara väldigt specifika redan från början för att ge respondenten möjligheten att kunna svara ordentligt. Nackdelen med att enbart kunna ha mailkontakt var att jag var tvungen att komprimera mina frågor, detta försvårade processen då jag inte kunde utveckla mina frågor eller ställa följdfrågor. På samma sätt fanns det heller ingen plats för respondenten att utveckla några svar, detta ledde till att både frågor och svar blev kortfattade och att svaren till större delar består av hänvisningar till en rad olika dokument. På grund av detta ledde frågorna tyvärr inte till någon ny eller djupare insikt i hur arbetet fungerar rent praktiskt, men svaren visade sig stödja de teorier som tidigare undersökts vid framställningen av denna uppsats vilket gynnat uppsatsen avsevärt.

Henrik Lindholm, till en början lämnade Henrik ut en del rapporter och hänvisningar i texter som senare varit användbart i utformningen av denna uppsats, längre fram i processen svarade han på mina frågor kring undersökningen via mail. Slutligen hade

han möjlighet att hålla en kort telefonintervju. Detta var under ett väldigt sent skede i undersökningsfasen där sammanställningen av arbetet var näst intill avslutat och samtidigt i ett läge där jag gjort stora förändringar i min undersökning, vid det läget hade jag inga ytterligare frågor att ställa honom och valde därför att nöja mig med de svar han redan lämnat.

Anna Kakuli, intervjun hölls via telefon då respondenten inte hade möjlighet att boka ett personligt möte, då det här var den första telefonintervjun kändes det till och från lite hackigt och det kändes svårt att få kontakt med respondenten, förmodligen för att detta var väldigt nytt för mig. Informationen hon lämnade hade en annan ansats till frågeställningen än jag mött tidigare. Ett mer kritiskt synsätt på branschorganisationerna samt företagen öppnade upp för vidare diskussion kring ansvarstagande samt resursutnyttjande och huruvida företagens ekonomiska resurser får stå i vägen för de etiska, sociala och miljömässiga ansvaret vilket varit användbart i diskussionsdelen.

Susan Strömbom, Respondenten är i det här skedet relativt ny på tjänsten och menade att hon främst skulle kunna lämna en generell översikt över det aktuella området, kemikalieinspektionens arbete samt hur företagens miljöarbete ter sig ur organisationens egen synvinkel. Intervjun hölls via telefon och pågick i strax över en timme, det här var den andra telefonintervjun som gjordes och därför kändes det inte lika svårt eller hackigt. Informationen som insamlades från intervjun gav en bredare synvinkel på området rent generellt, framför allt hur EU samarbetets struktur är utformat, hur man tar fram nya lagar samt varför det kan vara svårt att med endast svensk lagstiftning göra några större förändringar i den globala industrin.

2.2 Källkritik

Informationen som informanterna lämnar ut är självklart nyanserad och utlämnad just för att visa sin egen verksamhet från sin bästa sida, ingen information som på något vis skulle kunna skada organisationens- samt företagens anseende skulle därför lämnas ut. Undersökningsområdet är dessutom relativt nytt för många vilket innebär att informanterna kan känna sig osäkra på att lämna utsagor som innebär att de väljer sida i en sakfråga eller som kan vara känsliga. Med det i åtanke bör man ta till sig lagom mycket av informationen eller helt enkelt finna organisationer som har en kritisk ansats till dess arbete för att på så vis kunna avväga vad som egentligen stämmer.

Majoriteten av undersökningarna som använts till rapporterna kommer från tidigare publicerade rapporter framställda av naturvårdsverket samt Swedwatch vilket innebär att de bygger på en kritisk ansats till ämnet. Därmed får man vara noggrann med att hitta olika perspektiv på frågorna för att framställa en ärligare bild av den faktiska verksamheten.

Under uppsatsens gång är det vissa informanter vars namn dyker upp mer frekvent än andra, det innebär dock inte att de andra informanternas åsikter inte är medtagna, utan betyder egentligen att den respondent som beskrivit svaret mest utförligt har nämnts. Då det under uppsatsens gång har varit svårt att få informanter att gå in på djupare information, förmodligen dels på grund av intervjumetoden har det också varit svårt att undersöka huruvida företagen agerar enligt utsagorna eller om det bara är deras mål. Om intervjusituationen varit annorlunda exempelvis om det varit möjligt att träffa informanterna personligen, hade troligtvis studien kunnat ge ett mer ingående svar på frågeställningen.

3. TEXTILINDUSTRINS PRODUKTION, EFFEKTER OCH GEOGRAFI: ETT TEORETISKT RAMVERK

Nedan följer en beskrivning av det teoretiska ramverk som är grunden till den här uppsatsen.

3.1 Globalisering och textilindustrin.

Global handel är inte något nytt utan snarare något som genomsyrat historien i många århundraden. Vad som tillkommit under senare decennier är teknologiska möjligheter att interagera globalt på ett snabbare och effektivare sätt, på så vis har handelsmönstren förenklats. Enligt Dicken har förändringarna i handelsmönstren ökat globaliseringen genom att varor och tjänster snabbare kan skickas mellan länder. För textilindustrin har det inneburit stora förändringar och nya möjligheter. Själva tekoindustrin står för 7 % av exporterna i världen där framför allt USA, Asien och Europa dominerar. Kina är den idag största exportören och står ensam för 23 % av den globala exporten av textilier. De största handelsflödena sker idag från Asien till USA och Europa där USA är den största importören, hela 37,4 % av Asiens konfektionstextilier hamnar i USA där den egna produktionen ständigt minskar. (Dicken, 2007)

För Europas del sker den största konfektionstextilproduktionen internt, där ungefär 77 % av kläderna tillverkas inom gränserna. Den höga interna handeln kan delvis förklaras av vad man kallar för ”närhetsprincipen”, att det helt enkelt går snabbare och lättare att frakta varorna mellan länder inom ett mindre geografiskt område, exempelvis tar det ungefär 22 dagar att skicka varor mellan Kina och Storbritannien medan det från Turkiet och Storbritannien tar 5 dagar att leverera samma varor (Dicken, 2007). Det är helt enkelt geografiskt gynnsamt både genom kortare leveranstider men därmed också längre kostnader. En annan förklaring till Europas höga internproduktion är att de inte i samma mån påverkas av höga tullavgifter till skillnad från exporterande länder utanför Europa. Trots detta har importen från Asien under senare år ökat.

Dicken menar att man genom att titta på utvecklingen av handelsmönster tydligt kan se att det pågår en förändring i värdekedjorna, den inhemska produktionen i i-länderna har minskat till fördel för importen, medan exporten av varorna ökat i Asien. Anledningarna till detta är bland annat beslut och avtal som fattats av globala organisationer, några exempel är WTO (World Trade Organization) vars arbete bygger på att lösa eventuella tvister över gränserna och att kontrollera handelsrelationerna mellan i- och u-länder. På så vis hoppas de kunna främja en mer rättvis handel. GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) är ett regelverk som behandlar tull- och handelsavtal. Dessa avtal är extremt viktiga för världshandeln då de sätter reglerna för den fria marknaden samtidigt som de skyddar mindre industrier från att utnyttjas och diskrimineras (Dicken, 2007)

3.1.1 Multi Fibre Arrangement

1974 togs ett beslut om att införa ett avtal som skulle vara gynnsamt för både i-länder och u-länder som arbetade inom textilindustrin. The multi fibre arrangement innebar att man införde olika kvoter på import av handelsvaror för att skydda den inhemska produktionen från att slås ut av den ökande konkurrensen av importerade varor. Avtalen skulle också hjälpa u-länder att bygga upp en intern marknad samtidigt som de stabiliserade och ökade säkerhet för handeln med andra länder.

Länder som tidigare haft en stor exportverksamhet, exempelvis Kina, drabbades hårt av de nya reglerna och man började söka vägar att undgå regleringarna för att kunna fortsätta sin verksamhet (Dicken, 2007), bland annat så kunde länder som hade uppnått sin kvot av en produkt helt enkelt byta till en annan, många företag valde att flytta delar av sin produktion till länder som inte undertecknat MFA-avtalen eller vars kvot inte användes fullt ut av de inhemska producenterna.

I vissa fall skapade man falska förpackningssedlar för att på så vis kunna dölja det ursprungliga produktionslandet och därmed undkomma kvoteringen. Det senare är såklart en olaglig handling. (Dicken, 2007)

1995 övertogs regelverket för handel av textilier av WTO (World Trade Organization) vilket innebar att man under en tio års period stegvis avvecklade MFA. För de länder som tidigare drabbats av tunga kvoteringar genom MFA skedde en explosionsartad utveckling. (Dicken, 2007) Detta innebar att de drabbade länderna kunde expandera och ta en plats på globala världsmarknaden, dock var de som gynnades mest av avvecklingen de regionala nätverken så som Öster och Central Europa (ECE) samt medelhavsländerna vars kvoter ökade med 36.2 % motsvarande kvothöjningar i Asien var 6.9 % (Dicken, 2007). ECE producenter har sedan dess blivit allt viktigare för textilhandeln i Europa, dels på grund av de höga kvoterna som möjliggör högre produktion men även på grund av närhetsprincipen som ger företagen möjligheten att få ut nya produkter till konsumenterna snabbare och oftare. Därför är idag Turkiet, den efter Kina viktigaste klädleverantören inom Europa (10 % av importen) (Dicken, 2007).

3.2 Vinnare och förlorare i globaliseringen

Ordet globalisering syftar till förändringsprocesser där samhällen och stater världen över knyts samman genom ett ömsesidigt beroendeförhållande. Benämningen syftar egentligen på utveckling inom kultur, politik och ekonomi men idag kopplas globalisering snarare till ekonomiska förhållanden där national ekonomierna integrerats (Nationalencyklopedin). Beroendeförhållanden inom världsekonomin innebär att lokala händelseförlopp kan leda till globala förändringsprocesser, det innebär dock även att det lämnar utrymme för starka ekonomier att utnyttja de svaga.

Ett exempel är USA, en av världens största bomullsproducenter, förespråkare för liberaliseringen och den fria marknaden, som inom bomullsproduktion trots detta har bedrivit en protektionistisk handelspolitik. Genom olika statliga program och subventioner, institutioner samt instanser har de amerikanska bomullsproducenterna isolerats från den övriga marknaden och därmed undkommer de att mötas av den fria marknaden och dess konkurrens (Rivoli, 2009).

Den primära effekten av de statliga subventionerna är att gynna den interna, lokala odlingen för att öka utbudet och därmed minska priset på bomull på världsmarknaden. För bomullsproducenter utanför USA innebär det att deras intäkter blir lägre än för de Amerikanska. Studier visar att om USA skulle avskaffa de direkta subventionerna skulle världsmarknadspriset på bomull gå upp med mellan 3 – 15 procent. Avskaffandet skulle därmed i förlängningen försvaga USA:s export av bomullsfibrer till fördel för producenter världen över (Rivoli, 2009).

Vad som pågår lokalt i USA har alltså en inverkan på de ekonomiska förutsättningarna för länder globalt. För vissa utvecklingsländer där bomullsodlingen är den största exportvaran hade därmed en ökning av bomullspriser skapat nya möjligheter till både effektivisering och i förlängningen, ekonomisk utveckling.

Bomullsplantagen i många produktionsländer idag drivs av jordbrukare vars anställda oftast består av familjemedlemmar som får lite eller inget betalt för sin insats.

Om arbetskraften är billig eller gratis är blir det logiskt att anställa personal som plockar bomull eller tar bort skadedjur och växter från grödorna snarare än att köpa in dyra bekämpningsmedel eller teknologisk utrustning som skulle effektiviserat produktionen. Detta leder i sin tur till att produktionssättet inte utvecklas och de redan utvecklade ekonomierna får ytterligare ekonomiskt försprång (Rivoli, 2009).

De globala företagen, vars produktion är vida spridd över jordens länder måste därför ställa sig frågan, vad har vi för ansvar samt vad kan vi göra för att skapa en mer hållbart produktion?

3.3 CSR står för Corporate Social Responsibility

Att följa de lagar och förordningar som satta är grundläggande och en självklarhet för de som skall bedriva företagsverksamhet, CSR eller *Corporate Social Responsibility* som det faktiskt står för, är ett frivilligt åtagande som företagen kan välja att anamma och som alltså sträcker sig utöver de lagen säger. För företagen innebär det att de åtar sig mer än att producera varor som efterfrågas på marknaden eller att sköta sina skattsedlar. Istället handlar det om att företagen skall ta ett större ansvar över vad deras verksamhet kan ha för påverkan på omvärlden, det vill säga ta ansvar för de sociala och miljömässiga leden i deras produktionsverksamhet, ansvaret avser även relationer till företagets egna intressenter (Löhman & Steinholtz, 2003).

EU-kommissionen definierar CSR arbete som:

”Ett begrepp som innebär att företagen på frivillig grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet och i sin samverkan med intressenterna; utöver vad lagen kräver” (Löhman & Steinholtz, 2003, s15)

De finns egentligen oändliga beskrivningar om vad CSR är för något, hur man kan definiera det eller utöva det. Enligt en artikel av Waddock och Bodwell från 2004 menar de att CSR arbetet borde handla om att visa hänsyn och att göra den sociala och miljömässiga aspekten del av det ekonomiska beslutsfattandet.

Utvecklingen av företagens värderingar har sedan ett tidigt 80-tal börjat förändras från ett tydligt materiellt spår till ett större ansvarstagande och därmed med immateriella värderingar menar Löhman och Steinholtz (2003). De menar att detta kan förklaras med den minskade politiska inblandningen till följd av internationalisering → globalisering och avreglering. För företagen innebär det att de inte längre räcker med att producera en bra produkt utan idag konkurrerar man sinsemellan genom att ta socialt ansvar, med goda värderingar. Med andra ord, CSR-arbete.

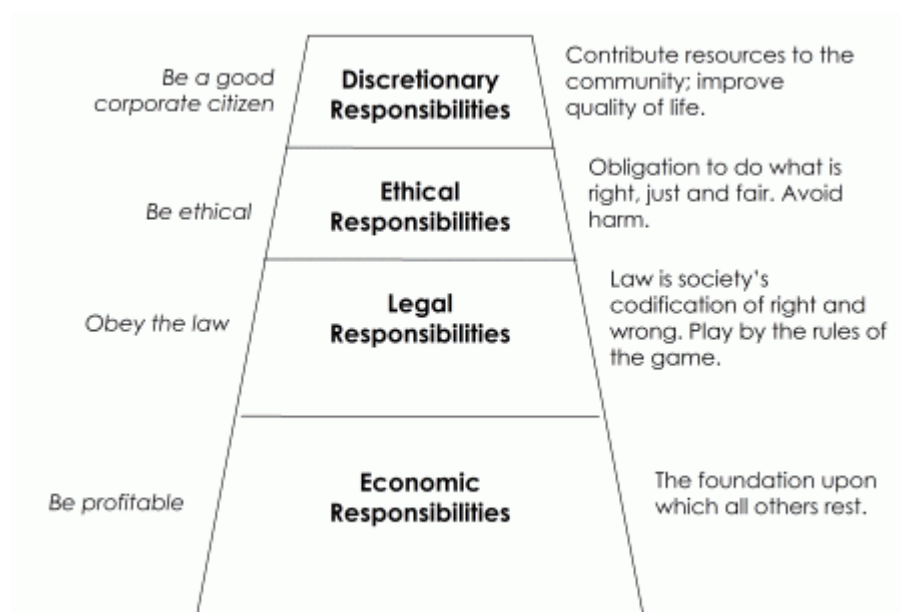
På såväl lokal som global nivå får företagen utstå allt mer påtryckningar, konsumenterna blir allt mer medvetna och ställer därmed högre krav på ansvarstagande företag än tidigare. Man vill att företagen skall vara transparanta, delge offentligheten information om hur man bedriver sin verksamhet över gränserna, genom värdekedjor och under produktion. Allt fler företag väljer idag att publicera sina CSR rapporter, en hållbarhetsredovisning där man tagit hänsyn till de sociala, miljö- och ekonomiska aspekterna i produktionen. Dessa rapporter presenteras antingen i årsrapporter, på företagets hemsida eller via branschorganisationer(Löhman och Steinholtz, 2003).

CSR arbete är något som är under ständig utveckling, då de inte är bindande enligt lag utan rekommendationer som företagen själva sedan väljer att göra till avtal, kan de konstant sträva efter att bli bättre och begreppet är därför under en ständig diskussion. Enligt Werther och Chandler(2005) har CSR-arbete tidigare varit lågt prioriterat av

företagen men har idag förvandlats till en absolut nödvändighet, dels för att bygga ett varumärke med legitimitet men också för att, genom ökad förståelse inom organisationen, skapa en organisation som genomsyras av ett hållbarhetstänk. Enligt Werther och Chandler (2005) skulle implementeringen av hållbarhetstänket genomsyra organisationens alla nivåer från toppen till botten, på så vis skulle beslutsprocessen kunna förändras till det bättre när det kommer till dessa frågor. Fördelarna för företag med ett väl integrerat CSR arbete är goda förutsättningar när det kommer till konkurrens. När informationen förmedlas till kunden kan företagets varumärke stärks av det faktum att de handlar etiskt och moraliskt. Då företagen idag är väldigt beroende av sitt varumärke och ett gott handlande kan leda till ökade intäkter, kan det fördelaktigt sporra företagen att ta ett större samhällsansvar. (Werther och Chandler, 2005)

3.4 Pyramiden

Transnationella företag växer sig idag allt större, med tillväxt tillkommer också ett större inflytande. För företag som har producerar och säljer produkter globalt innebär de att deras handlingar kan ha stor inverkan på samhällen lokalt. Ett beslut som fattas på huvudkontoret kan alltså påverka flera länder samtidigt då produktionsleden oftast sker på olika platser. Man kallar ofta dessa företag för ”Globala medborgare” då deras arbete sprids över gränser och kontinenter, för dem innebär det inte bara att de med sina produkter når fler länder utan även att det av dem kan krävas att uppfylla både nationella och etiska regler i de länder de är verksamma i. En väldigt framstående modell som utvecklats av Carroll & Buchholtz (2003), beskriver den form av samhällsansvar man kan förvänta sig av ett företag samt de komponenter CSR arbete är uppbyggt av.

Figur 1: CSR-pyramiden (Carroll, 1991).

Den grund som pyramiden vilar på är det *ekonomiska ansvaret*, modellen utgår från det faktum att företaget av samhället förväntas vara en ekonomisk institution, verksamheten måste därmed generera en ekonomisk vinst. Utan detta är det praktiskt taget omöjligt för företaget att växa och utan återbäring på investeringar till aktieägare kan det bli svårt att få ett samarbete med intressenter. De krav som ställs på företagen från samhället är att uppfylla sin främsta uppgift, producera och distribuera varor som efterfrågas av samhället självt (Carroll, 2003).

Andra lagret i modellen bygger på de regler och ordningar som företagen förväntas följa, alltså den *legala aspekten* i denna modell. Här beskrivs hur företagen förväntas agera och hantera olika situationer samt vilka konsekvenser det medför om reglerna inte följs.

Det tredje lagret i pyramiden hänvisar till betydelsen av *etiskt ansvarstagande*, ett ansvar som företaget förväntas visa gentemot samhället. Den här aspekten styrs inte av ett lagligt regelverk utan handlar snarare om företagets egen vilja att handla gott, det vill säga genom uppförandekoder och goda värderingar. Man kan dock anse att företagen är skyldiga att följa de normer samt moraliska, etiska värderingar i samhällsutvecklingen (Carroll, 2003). *Se kapitel 5.1 för en beskrivning av uppförandekoder och företagsvärderingar.*

På toppen av pyramiden finner man det *filantropiska ansvaret*, egentligen handlar det om företagets egna viljor samt åtaganden för att förbättra livskvaliteten för dess intressenter. Det filantropiska ansvaret visar på de förväntningar samhället kan ha på företaget. Samhället förväntar sig att företaget skall vara goda samhällsmedborgare och därför bidra med förbättringar som kan underlätta tillvaron för medborgaren utan att ha några förväntningar på något i gengäld. Företagens åtaganden med det filantropiska ansvaret är fullt frivilligt och är därför ingenting man kan förvänta sig av företagen. Handlingarna kan innefatta anställda men också områden de är verksamma i eller helt enkelt samhället i stort genom till exempel välgörenhetsprojekt eller att företagen bidrar ekonomiskt specifika projekt. Jämförelser gällande det etiska och filantropiska ansvaret kan göras på flera punkter men skillnaden är att samhället inte kan ställa några krav på att företagen skall uppnå en viss nivå när det gäller det filantropiska, inte heller ser de negativt på om företagets förväntade mål inte uppfylls (Carroll, 1991)

3.5 Implementeringsfasens problematik

Textilindustrin har alltid fått utstå en viss granskning då produktionen är bristfällig på flera punkter, både socialt och miljömässigt. Trots nya lagar, regler, initiativ och kampanjer kvarstår problematiken. Ett företag kan ha fantastiska värderingar och en perfekt uppförandekod, med andra ord, en på papper perfekt plan för hur deras verksamhet skall bedrivas. Problematiken kommer in först när man skall

implementera dessa på verksamheten rent praktiskt. Enligt Wingborg (2006) finns det tre stora anledningar till att problematiken kvarstår.

1. *Företagets ställningstagande går inte ihop med dess affärsmetoder*

För företag som är aktiva på den globala marknaden blir klimatet allt hårdare, allt aggressivare inköpsmetoder implementeras samtidigt som konsekvenserna av dem går emot de värderingar och etiska åtaganden som de har tagit sig för.

För företagen är det viktigt att få så snabba leveranser som möjligt, till ett så lågt pris som möjligt. Konsekvenserna av företagens ökade krav på leverantörerna gör att fabriksägarna trampar över arbetarnas rättigheter då de inte vill förlora sina kunder.

2. *Efterlevnaden av Initiativ, uppförandekoder och standards är problematisk.*

För företag är det vanligast att man ansluter sig till någon form av nätverk så som en branschorganisation, för att lättare samarbeta med andra, få stöd och hantera olika frågor. Dessa organisationer har tydliga riktlinjer och normer de förväntar sig att företagen följer. I flera fall har företagen anslutit sig till nätverk vars normer de sedan inte implementerar, vissa avslöjanden har visat på hur fabriksägaren vilselett kontrollanter med falska dokument eller presentationer av arbetsplatser. Det här är ett av de grundproblem som är orsaken till att de förbättringar som uppförandekoder och dylikt skall medföra inte har möjlighet att komma till stånd (Wingborg,2006).

3. *Dominoeffekten, ett företags misstag kan skada flera andra*

Många av de stora klädkedjorna har egentligen samma leverantörer. Som tidigare nämnt sätter företagen ofta press på leverantörerna om snabba leveranser och produkter till ett lågt pris, de företag som väljer att inte ta hänsyn till de normer och värderingar som är överenskommet försvårar därmed förhandlingsmöjligheterna och inflytandet för de företag som kräver att normerna uppfylls (Wingborg, 2006).

4. BOMULLENS GLOBALA PRODUKTION OCH KOMPLEXITET

Det här kapitlet ägnas åt att beskriva den miljömässiga problematiken som uppstår kring bomullsodling, hur framställningen av bomullstyger går till samt beskriver bomullens roll som handelsvara.

4.1 Bomull

Bomullen har i många hundra år använts för att framställa kläder och inredning och är en av de idag viktigaste handelsvarorna för många länder. Ursprungligen är grödan en form av malvaväxt som växer i tropiska samt subtropiska områden. Själva blommorna har varierande färg; röd, vit eller gul som inramas av en äggformad kapsel som spricker upp när bomullen är mogen. Arten bomull består av 20 olika arter varav följande 4 av dem odlas för att producera tyger; texasbomull, västindisk bomull,

trädbomull samt indisk bomull. Odlingens uppgår till 36 miljoner hektar vilket fördelas världen över (Nationalencyklopedin, 2013.12.22).

Vid odling av bomull behövs stora mängder vatten, vilket är ett stort problem då den odlas i ett varmare klimat där sötvatten oftast är en bristvara. För att odlingarna skall kunna få tillräckligt mycket vatten har det blivit allt vanligare för jordbrukarna att konstbevattna jordarna. Vattnet som används kommer direkt från ytvatten och grundvatten, alltså vatten som avletts från floder och sjöar. Resultatet blir högre avkastning på vattentillförsel men innebär att man riskerar saltvatteninträngning, vilket i sin tur hotar livsformerna som är beroende av sötvattnet för sin fortlevnad. Överutnyttjandet av vattnet kan leda till förödande konsekvenser så som förändringar i det regionala klimatet så som ökenbildning (Världsnaturfonden, WWF, 2005).

Ett av de mest kända exemplen är Aralsjön, en ekologiskt blomstrande plats lokaliserad mitt i Centralasiens öknar, (Uzbekistans och Kazakstan). Expansionen av bomullsodlingen innebar att den då 4e största insjön i världen minskat med 85 %, sjön är idag istället uppdelad i tre små sjöar. Överutnyttjandet av vattnet för bomullsodlingen, avledning till konstbevattning och dylikt har lett till saltvatteninträngning, detta har i sin tur lett till att sjöarna idag har en salthalt 2 gånger så salt som havet. För livsformerna i området har det inneburit att de 24 unika fiskarter som levde i sjöarna innan expansionen inte överlevt, man kan alltså idag återfinna någon av dem (Världsnaturfonden, WWF, 2009).

Genom föroreningar och överutnyttjande av jordens sötvattenresurser hotas den biologiska mångfalden samt dess ekologiska funktion. I dag finns det ungefär 1,1 miljarder människor som lever utan tillgång till rent vatten, till följd av detta uppstår allvarliga sjukdomar och åkommor. Även djur och växtlivet påverkas då arterna minskar drastiskt. Vattendrag, våtmarker, floder samt sjöar krymper och får allt svårare att tillgodose de behov som närmiljön och djuren kräver (Zeander, 2007).

För att få bomullen att växa så bra som möjligt använder man mängder av gödningsmedel, dessa är inte direkt giftiga men sprids genom mark och vatten till större vattendrag. Spridningen av gödningsmedel innebär att vattendragen övergödas och leder till enorma algblomningar (Engwall, 2007).

Bomullsodlaren möter samtidigt problem med skadedjur och andra grödor som förstör odlingen, för att handskas med dessa behöver han därför använda sig av en mängd olika bekämpningsmedel. Bomullsodlingen är en av de mest kemikaliekrävande odlingarna, dels för att grödan är väldigt känslig och drar till sig många skadliga insekter och organismer. Men även på grund utav att de bekämpningsmedel som används även dödar de organismer och djur som naturligt arbetar för att skydda grödan. Därmed måste man tillsätta ytterligare kemikalier för att grödan skall vara skyddad (Världsnaturfonden, WWF, 2005).

Beroende på vad odlaren har för resurser kan kemikalieanvändning i vissa fall innebära direkt fara, i u-länder är det exempelvis vanligare att arbetet utförs manuellt då den billiga arbetskraften inte gör det ekonomiskt försvarbart att köpa in dyra tekniska innovationer (Rivoli, 2009). Det innebär att de i vissa fall hanterar gifter och kemikalier för hand. Medlen odlaren exponeras för är ofta extremt giftiga, studier visar att de bekämpningsmedel som återfinns vid bomullsodlingar förgiftar ungefär 3 miljoner och dödar 22 000 människor varje år. När bomullen väl är skördad säljs den vidare från odlingarna genom bomullshandlare till en börsliknande organisation. Bomullsbörsen är den plats där bomullshandlarna agerar för att förse industrin med råvaror, här måste de kunna presentera bomull med rätt fiberlängd, kvalitet och så vidare. Därför väljer många jordbrukare att samarbeta och handla med varandra, bomullen kan alltså transporteras fram och tillbaka värden över innan den säljs på börsen, bomullens ursprung vid försäljning är därför inte känd. (Världsnaturfonden WWF, 2005)

Beroende på var i världen bomullen kommer ifrån kan den även tidigare genomgått en lång resa, det vill säga kommer bomullen från exempelvis Texas, USA så kommer den inte direkt från en odling, den kommer istället från ett nätverk av flera olika jordbrukare som gemensamt säljer vidare sina råvaror efter att de redan innan sorterat och blandat fibrerna (Rivoli, 2009). Vägen från bomullsplantan till det färdiga plagget är alltså svår att följa då produktionskedjan bryts på flera ställen. För industrin, eller själva konsumenten finns det därför ingen möjlighet att komma i kontakt med det specifika plantage som bomullen framställts på. (Världsnaturfonden WWF, 2005)

4.2 Bomullsproduktion: från fiber till färdigt plagg

Vid framställning av tyger har den färdiga tygbiten genomgått en lång rad processer innan den når distributören. De flesta delar i processen sker på olika platser vilket gör tyget till en berest produkt i ett globalt sammanhang. I det här kapitlet behandlas den miljömässiga värdekedjan inom bomullsproduktionen där allt från fiberrensning till transport tas upp.

4.2.1 Garnproduktion

Produktionsprocessen börjar redan från att råvarorna lämnat bomullsbörsen då de anländer till ett så kallat renseri. Innan bomullsfibrerna kan användas för att framställa tyger måste nämligen fibrerna genomgå en rensning, man måste helt enkelt separera växtdelar från frön och annat grovskrap. Vad som återstår av bomullen efter resningen är ungefär en tredjedel av skörden som sedan pressas och omsluts av plast eller jute för att sedan skickas vidare till spinneriet i balar där fibrerna skall rensas ytterligare. För att förbättra kvaliteten på de fibrer som skall användas blandas olika balar från renseriet med varandra som sedan placeras i stora så kallade blåsmaskiner för att öppna upp och avlägsna smuts innan man kan använda dem (Zeander, 2007).

För att kunna framställa trådar av bomullsfibrerna måste det finnas ett fast material att spinna, därför kardar man dem så de hamnar i en porös, bomullstuss liknande, oordning som sedan sträcks och snurras för att bilda trådar i olika tjocklekar. Själva spinnprocessen är otroligt påfrestande för fibrerna därför tillsätter man olika smörjmedel som skall minska slitage, medlet består oftast av syntetiska eller mineraloljor, när man spinner trådar av just bomull använder man dock så pass små mängder av spinnolja att det inte har någon större inverkan på miljö eller människor (Zeander, 2007).

4.2.2 Tyger

De vanligaste tekniker man använder sig av för att framställa en textil yta, det vill säga tyger, är vävning och stickning.

Vävning är en metod där trådarna genom ett trådsystem, vinkelrätt flätas ihop och bildar en sammanhängande yta. Tillvägagångssätten kan se väldigt olika ut beroende på vad man använder för maskiner men rent tekniskt sett så ser processen likadan ut.

I dagens väverier använder man sig oftast av vävstolar som är gjorda för att kunna hantera högt tempo, tygerna är dock av samma kvalitet och påfrestningarna kan därför bli så pass höga att de inte klarar av trycket och spricker. Man förbehandlar därför trådarna med en typ av klister för att de ska klara av att hålla samman. Klistret för naturfibrer, så som bomull, består oftast till större del av olika former av stärkelse men kan också innehålla mjukgöringsmedel, tensider, skumdämpare samt medel som skall förhindra mögelbildning. Vanligtvis är klistret relativt nedbrytbart men i de fall då de innehåller en för stor halt kemikalier kan de vara svårt för naturen att bryta ner (Zeander, 2007).

Stickning är en metod där man för att framställa en textil yta använder sig av nål eller stickor som bildar öglor av en obruten tråd som sammanflätas. De stickmaskiner man använder sig av idag arbetar under en hastighet som är ungefär dubbelt så snabb som vävstolen, trots detta utsätts tråden inte för samma typ av påfrestningar som vid vävning, och behöver därför inte förbehandlas med klister. Likt spinnprocessen krävs dock en hel del smörjningsolja för att motverka friktion men är trots det den av de två minst miljöbelastande metoden (Zeander, 2007).

4.2.3 Tvätt, blekning och färgning

När textilerna väl formats till ett tyg skickas de vidare till ett så kallat beredningsverk vars arbete består av den våta processen, så som tvättning, färgning och blekning av tyger. Här måste tyget *förbehandlas* för att se till att tyget är rent från lösa trådar och fel som inte blivit upptäckt, tyget har vid det här laget en gråaktig färg men innan man kan bleka eller förbehandla det så måste det genomgå en rad tvättningar, dels för att få bort det vax och smuts som funnits i fibrerna från början men också för att avlägsna de tillsatser som tillkommit under framställningen av tyget så som olja och klister.

Tvättmedlet som används liknar de medel man använder vid hemmabruk och innehåller oftast endast tensider, vilket antingen består av naturliga fettsyror eller syntetiska tensider så som petroleumprodukter. Beroende på sammansättningen av tensiderna tar det olika lång tid för dem att brytas ner, för vattenorganismer kan de vara giftiga och för stora doser göder vattendragen till den punkten att de växer igen (Engwall, 2007).

För att förbättra tygets färgupptagningsförmåga samt tillföra glans och stadga till tyget tillför man under kraftig utsträckning natriumhydroxid som också ökar dess hållfasthet. Då lösningen har ett högt pH-värde kan den vara skadlig för den biologiska reningstegen ifall den inte neutraliseras (Zeander, 2007).

Under våtprocessen *bleker* man idag näst intill alltid tygerna, anledningen till detta är att bomullens naturliga färg varierar och det innebär att tyget vid färgning kan få olika resultat och kan dessutom med tiden förändras av exempelvis tvätt eller solljus. Tidigare har man använt sig av en lösningsblandning av klordioxid, natriumhypoklorit eller natriumklorit men idag blir det mer och mer vanligt att man istället använder sig av väteperoxid för att bleka tygerna. Den här typen av processer är en extremt energikrävande och kräver stora mängder vatten för att kunna tvätta ur kemikalierna ur tygerna, lösningarna som används måste också renas från vattnet då de är giftiga och lämnar en stor skada på vattenmiljön. Processen påverkar även textilfibrerna negativt och de blir både svagare och får kortare hållbarhet (Zeander, 2007).

Färgning & tryck är en process som kräver enorma mängder vatten och förbrukar en mängd olika kemikalier, i förlängningen innebär detta att avloppsvatten blir starkt förorenat. Färgämnen som används är direkt giftiga för miljön och väldigt svårnedbrytbara, det innebär att de lever kvar i naturen under en lång tid och sprids lätt vidare vilket skapar stora problem (Engwall, 2007).

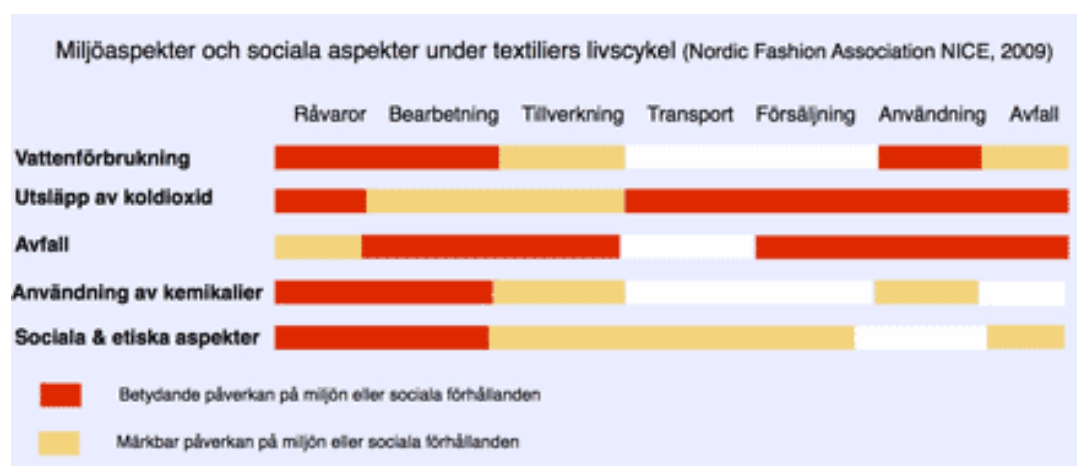
För att färga tyget doppar man det i ett vattenbad fyllt med en blandning av olika färgämnen, vanligtvis syntetiskt framställda ämnen, varje vattenbad är speciellt anpassade för just den specifika fibersammansättningen som finns i tyget, ett tyg av annat fiberslag skulle därför inte uppta någon färg. Industrierna måste därför hålla igång ett antal vattenbad samtidigt vilket kräver en stor mängd vatten, desto mörkare tyg man vill framställa desto mer färgämnen behövs vilket i sig leder till större föroreningar av avloppsvattnet. All färg fäster dock inte på tyget vilket innebär att även det hamnar i avloppsvattnet, beroende på vilken typ av utrustning som används varierar vatten- och energiförbrukningen (Zeander, 2007).

Man skulle kunna tro att naturligt framställda färgämnen skulle vara mindre påfrestande för miljön än de syntetiska, till viss del stämmer det, de är vid nedbrytning inte speciellt skadliga för miljön men saknar istället väsentliga

egenskaper. Ett exempel är fixeringsförmågan, man måste därför tillsätta tungmetaller för att framkalla samma effekt som de syntetiska färgämnen skulle haft inbyggt.

Kemisk och mekanisk *efterbehandling* av tyger har ersatt de gamla metoderna rugga, mangla, stärka samt stryka. De nya metoderna kallas appreturer och behandlar tyget med kemiska lösningar som gör tyget lättskött samt påverkar den slutliga funktionen odet utseendet. Vidare kan man lika den här metoden med hur man tidigare under processen tvättar och torkar tygerna i flera omgångar, processen är kemikalieslukande och kräver dessutom en stor mängd vatten och energi. Vissa medel tillsätts för att framhäva eller dölja vissa egenskaper hos tyget, det kan exempelvis innebära att man preparerar tyget med kemikalier som framhäver glans men som i tvätten sedan följer med ut i avloppsvattnet. Då hela den våta processen i beredningsverket kräver en stor mängd kemikalier är det viktigt att det finns reningsverk där man genom en mekanisk reningssteg stegvis kan avlägsna kemikalierna och fiberrester ur avloppsvattnet. Problemet är att dessa är extremt energikrävande och kostsamma, i vissa fall har fabriksägarna inte råd att låta reningsverken arbeta under dygnets alla timmar vilket leder till att kemikalier och textilrester sprids ut i det omkringliggande vattendragen (Engwall, 2007).

Avslutningsvis måste tygerna formas och skäras till, omkring 15 % av tillskärningen kastas vilket lämnar stora skräphögar av tygprodukter. Dessa är svårnedbrytbara och om de lämnas på hög kommer de förr eller senare börja läcka kemikalier direkt ner i marken (Maria Engwall, 2007). De tyger som istället skall användas genomgår en sista kemisk behandling bestående av olika konserveringsmedel, detta tillsätter man för att undvika att kläderna utsätts för skadeangrepp under transport eller lagring, vanligtvis avdunstar dessa med tiden och påverkar inte miljön i stort men även i små mängder är de starkt allergiframkallande (Zeander, 2007).

Figur 2: Miljöaspekter (Miljönytta, 2014).

4.3 En global handelsvara

Idag är bomullen en av världens viktigaste industri- och jordbruksprodukt, den utgör ensam mer än hälften av de textilfibrer som används för kläder och hemtextil (Rivoli, 2009). Omkring 100 länder odlar bomull varav 68 % av de producerande länderna är u-länder. I många länder är produktionen småskalig även om den i många fall står för de största exportinkomsterna, exempelvis Uzbekistan där produktionen uppgår till 4,2 % men står för hela 75 % av landets exportinkomster. De länder som står för den största produktionen är Kina, USA, Indien, Pakistan, Brasilien (Zeander, 2007).

Under de senaste decennierna har bomullsindustrin genomgått stora förändringar, sedan 1950 talet har bomullsodlingens utsträckning pendlat omkring 30 miljoner hektar, idag motsvara den siffran ungefär 2,5 % av världens totala jordbruksmark. Avkastningen från jordbruket har sedan 1950 talet också ökat från 6 miljoner ton till omkring 25 miljoner ton idag. (Zeander, 2007) Så vad beror detta på?

Dels kan man förklara ökningen av både produktion och avkastning på en mer effektiv produktionsmetod men också på de nya bomullssorterna som helt enkelt haft högre avkastning än tidigare arter.

Priset för bomull på världsmarknaden har varit ungefär det samma sedan 1950talet, idag är det till och med något lägre, ungefär 10 kr/kg. Att priset kan skifta beror likt andra jordbruksprodukter på väder och vind, effektiviseringar i produktionen, utbud/efterfrågan men också exportstöd och regeringssubventioner (Zeander, 2007).

De länder som står för de flesta subventionerna är i-länder samt Kina, omfattningen av subventionerna kan uppskattas till ungefär 4 miljarder dollar(US)(2002/2003), för dessa länder har det inneburit att de kan öka sin produktion men för länderna som står utan subventioner, u-länderna, har det resulterat i att de måste anpassa sin produktion till låga priser. För att förtydliga, enligt beräkningar skulle priset på bomull öka med 12,6 % på världsmarknaden om regeringssubventionerna för USA upphörde, detta hade underlättat stort för bönderna i u-länder som därmed hade kunnat ta ut högre priser för sin produktion. (Zeander, 2007)

4.4 Sammanfattning

Grundorsaken till de miljöproblem som bomullsproduktionen medför är egentligen utsträckningen av odlingen, ungefär 36 miljoner hektar världen över. Plantan i sig kräver ett varmt klimat vilket leder till att odlingen oftast sker i torrare områden. Dessa områden har vanligtvis stor vattenbrist och då grödan är extremt vattenslukande leder det till ytterligare uttorkning samt brist på yt- och grundvatten vilket påverkar ekosystemet. Grödan drar också till sig en hel del skadedjur och på de platser där man har råd använder man sig av en hel del bekämpningsmedel, dessa följer med vattnet och förgiftar samt saltar vattendrag som människor och djur i området är beroende av. Medan jordbrukaren exponeras för är ofta extremt giftiga, studier visar att de

bekämpningsmedel som återfinns vid bomullsodlingar förgiftar ungefär 3 miljoner och dödar 22 000 människor varje år (Världsnaturfonden, WWF, 2005).

Bekämpningsmedlen som ursprungligen skall gynna tillväxten följer dessutom med vinden och sprids i områden långt från den ursprungliga odlingen och leder till skadeverkan på ett betydligt större område där andra djur och arter utrotas (Världsnaturfonden, WWF, 2005).

När bomullsfiberna väl skall förvandlas till tyger använder man enorma mängder vatten och under produktionens gång tillsätts även en mängd kemikalier, dessa följer med avloppsvattnet ut i vattendrag vilket leder till att vattnet blir föränderligt obrukbart för djur och natur vars innehåll bryter ner ekosystemet (Engwall, 2007).

Den ständigt stegrande efterfrågan på textilier leder till att fabrikerna måste maximera sin produktion för att möta företagets behov. Företagets utmaning idag är att finna ett förhållningssätt som får produktionen att skapa minsta möjliga påverkan samtidigt som de kan hålla en hög produktionseffektivitet. Hur ser företagets lokala arbete ut för att skapa en mer hållbar produktion globalt?

5. LOKALA FÖRETAGS MILJÖINRIKTADE ARBETE

I och med globaliseringen och den ökade handeln med omvärlden har man börjat granska samhället i en större skala och med det har också medvetenheten om omvärlden lett till den gröna vågen vi ser idag. Intresset för miljövänliga alternativ ökar och konsumenterna ställer högre krav på produkterna de köper. För företagen gäller det att möta dessa krav och arbeta för att minska de miljömässiga faktorerna som präglar produktionen. I och med detta har det blivit allt viktigare för företagen att kunna ta del av all väsentlig information rörande produktionen samt att kunna redovisa den för konsumenterna, vilket de kan göra genom att följa de CSR direktiv som finns när man behandlar miljöfrågor.

När det kommer till att behandla miljöfrågor i en produktionsaspekt finns det ett antal regler som måste följas, framför allt så gäller de lagar som kan återfinnas i R.E.A.C.H, reglering gällande farliga gifter och kemikalier (Se bilaga 2), dessa listor är i stort sett harmoniserade över hela Europa. Vidare har importländerna listor på kemikalier som inte får finnas i textilierna, det innebär dock enbart att kemikalierna inte får återfinnas i den färdiga produkten men kan fortfarande ha använts vid framställningen. Övriga miljöfrågor behandlas dock utefter rekommendationer eller företagets egna mål, vid produktion gäller dock främst de nationella lagar som finns i produktionslandet (Lydahl, 2013.12.11).

Globalt harmoniserade regler är enligt informanterna förutsättningen för att kunna påverka den negativa utvecklingen i den stundade produktionen. Enligt Elin Lydahl, generalsekreterare på branschorganisationerna TEKNO, så är svenska företag beredda att gå väldigt mycket längre när det kommer till miljöhantering och restriktioner än vad de gör idag, detta skulle dock innebära förändring samt förhöjda kostnader för produktionen. I förlängningen leder dock detta till höjda priser eller längre vinst vid försäljning av den färdiga produkten. För företagen är det därför väsentligt att reglerna inte enbart skulle gälla Sverige och därmed de svenska företagen, förändringen måste ske globalt för att det inte skall bli för stora klyftor i försäljningen.

Lydahl nämner även hur ett strängare nationellt regelverk innebär problem för företagen då de flesta företagen är beroende av export. Olika nationella regelverk kan innebära att företaget måste ta fram flera varianter av en och samma produkt för att kunna sälja produkten i samtliga länder. När det kommer till företagens arbete kring miljöfrågor samt arbetet för att minska den negativa påverkan industrin medför är lagstiftningen egentligen grundläggande, den är en självklar bit för att du som företag skall kunna bedriva din verksamhet. Aktuell lagstiftningen behandlar dock egentligen bara det som produkterna inte får innehålla, vad man inte får införa med importen och i vissa fall hur de får framställas. Hur man undviker säkerhetsrisker så som hantering av miljöfarliga ämnen, utsläpp eller bekämpningsmedel-tät odling står utanför det svenska regelverk som de lokala företagen följer, istället är behandlingen av dessa beroende av vad producentlandets lagstiftning vilket kan skifta rejält.

Med en ökad granskning från samhället samt för att täcka upp där lagstiftningen inte är tillräcklig blir det därför allt viktigare för företagen att agera på egen hand, detta gör de genom att utveckla sitt CSR arbete, på så vis får de implementera sina värderingar och förändra där de kan och vill. Detta uppmuntras starkt av myndigheter så som kemikalieinspektionen som tillsammans med miljödepartementet arbetar med att utveckla nya lagar och regler, deras arbete sträcker sig även till EU där de försöker samordna motsvarande myndigheter i andra länder för att gemensamt sätta nya och bättre miljömål (Strömbom 2013.12.11).

Nästa kapitel beskriver översiktligt de vanligaste förhållningssätten när det kommer till företagens arbete med leverantörsledet. Alltså en beskrivning av hur man kan säkerhetsställa goda arbetsförhållanden samt undvika konflikter mellan leverantör och företag och hur man kan redovisa det etiska arbetet.

5.1 Företagens sociala ansvar, CSR arbete, leverantörsåtgärder

I ett företagsklimat där man arbetar på en global nivå, över landsgränser med olika regelverk och kulturer är det viktigt för företaget att kunna vara säker på att deras värderingar implementeras i hela produktionsledet från leverantörer till underleverantörer. För att företaget skall kunna ta socialt ansvar över leverantörsledet

krävs det därför att de har *formulerat krav* som i de sin tur kan ställa på leverantören, detta kallar man för uppförandekod.

Företagens riktlinjer

När ett företag inför en *uppförandekod* innebär det att de antar riktlinjer som de skall följa när de bedriver sin verksamhet. Koderna tar de antingen fram genom en branschorganisation så som till exempel TEKO eller så gör de det själva. Riktlinjerna innefattar arbetet kring miljömässiga, sociala och etiska frågor samt hur företaget skall se till att de hanteras på bästa sätt. Resultatet skall vara en lista som anger företagets antagna regler och krav på minimala standard vad det gäller arbetsförhållande hos leverantörerna (Lydahl, 2013-11-12)

När man skall sätta upp riktlinjer så är de rekommenderade minimikraven för en uppförandekod att den innehåller ILO:s (International Labour Organization) 8 kärnkonventioner;

Nr 29 Förbud mot tvångs- och straffarbete

Nr 87 Föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten

Nr 98 Rätten att organisera sig och förhandla kollektivt

Nr 100 Lika lön för lika arbete, oavsett kön

Nr 105 Avskaffande av tvångsarbete

Nr 111 Diskriminering vid anställning och yrkesutövning

Nr 138 Minimiålder för arbete

Nr 182 Mot de värsta formerna av barnarbete

(<http://www.lotcobistand.org/ilo>, 2013-12-06)

Riktlinjerna för uppförandekoder bör dock innehålla regler angående arbetstider, arbetskontrakt, fackföreningsfrihet samt löner. Men då uppförandekoder är ett frivilligt åtagande och därmed inte är bundna av någon lag eller förordning kan företagen välja själva vad de vill inkludera (Lindholm, FTC, 2008). Det finns dock inga minimikrav för miljöhanteringen utan det lämnas till företagen att själva prioritera i uppförandekoderna.

Utefter dessa riktlinjer måste företagen sedan starta arbetet att säkra de olika förhållandena i värdekedjorna, det kan de endast göra om de vet var leverantörerna befinner sig, för att företagen skall kunna implementera sina värdegrunder även längre ner i produktionsledet är det viktigt att de till bästa mån även söker upp underleverantörerna. Det kan låta självklart, men anledningen att företagen inte skulle veta var leverantörerna befinner sig kan vara så enkel som att man handlar genom lokala agenter eller handelshus. Genom dem kan det vara svårt att följa produktionskedjan då många aktörer kan vara involverade. Företagen saknar därför översiktlig kunskap över sina leverantörer, fram till dess att arbetet med uppförandekoder och *kartläggning av leverantörer* kommer in i bilden.

Land och riskanalys

För företaget gäller sedan att undersöka de länder som deras leverantörer befinner sig i för att få en uppfattning om det nationella regelverket, problemområden samt människorättsläget. Detta för att man vill undvika eventuella situationer där företagen handlar med länder som inte kommer kunna uppfylla företagets värderingar och krav. Normalt sett så behöver företagen inte göra det här arbetet själva utan informationen går oftast att hitta på internetsidor så som t.ex. ETI (Ethical trading initiative) eller genom att läsa landriskrapporter som de stora branschorganisationerna lämnar ut. Den information som företagen samlar in kan sedan användas när man sedan förhandlar med eventuella leverantörer (Lydahl, 2013-11-12).

Vanligast är att företagen efter förhandlingarna också skickar över avtal gällande sin uppförandekod till leverantören, dessa skrivs under och lämnas tillbaka. Det har dock visat sig att det oftast är fabrikernas agenter som tar hand om uppförandekoderna, därmed kan det innebära att det lämnas en nyanserad bild av kraven till de faktiska leverantörerna vilket kan innebära att det blir svårt för dem att förstå och hantera dem rent praktiskt. En eventuell åtgärd som visat sig vara effektiv är att man istället för att lämna över dokument för på skrivning, håller en öppen dialog mellan företaget och de faktiska leverantörerna, detta för att försäkra sig om att det inte finns några oklarheter dem emellan, uppförandekoden skrivs sedan ned och lämnas i nästa leveransavtal mellan företagen och fabriken (Lindgren, 2008)

Inspektioner samt företagens kontroller av leverantörerna.

För att företagen skall kunna veta huruvida deras uppförandekoder följs på produktionsnivå, alltså i fabrikerna, väljer många företag att utföra kontroller, dessa utförs antingen av en externt inhyrd revisionsfirma lokalt eller så utförs de av anställda på det egna företaget genom att i förväg boka in tid för inspektion.

Det är ytterst ovanligt att man gör oannonserade besök i fabrikerna vilket företagen ofta får kritik för då man kan hävda att eventuella överträdelser av uppförandekoder går att dölja och att problemen därmed inte upptäcks.

Företagen själva hävdar att oannonserade inspektioner skulle kunna skada företagsrelationen de har till leverantören samt att det är svårt att rent praktiskt genomföra sådana kontroller av fabrikerna. För företaget kan det dock vara nödvändigt om det finns misstankar om att leverantören missköter eller fuskar med arbetet samt redovisar missvisande material vid kontroller (Lindgren, 2008).

Kontrollerna kan givetvis utföras på en rad olika sätt men vanligtvis innehåller de följande punkter;

Verksamhetsinspektion, genom att visuellt undersöka arbetsplatsen kan man utesluta huruvida det överskridits några regler gällande säkerhet och hälsa samt undersöka hur framställningen av material/produkt utförs.

Redovisningsinspektion, kontrollanten går igenom de dokument som behandlar anställda, lönelistor samt tidsloggen och dylikt.

Personlig inspektion, genom att utföra personliga intervjuer med allt från förmän, ledningen och fackföreningsrepresentanter så kan kontrollanten få en djupare insikt i hur arbetet faktiskt ser ut. Den här delen av inspektionen är extremt viktig, förutsättningarna måste dock vara att respondenten kan tala fritt utan att riskera repressalier vilket tyvärr inte alltid är fallet.

Rapporterna som kontrollanterna utför behandlas olika beroende på om det är en extern enhet som utfört inspektionen eller om det är de egna företaget som utfört arbetet. Då de själva utfört arbetet har de ju redan tillgång till materialet och kan välja själva vad de skall göra med informationen, vanligtvis diskuteras innehållet med ledning och fabriksägare som delges rapporten. Den externa enheten däremot är inte skyldig att lämna ut rapporten till varken ledning eller ägare utan de delges endast huruvida de uppfyllde de krav som var utsatta eller om deras arbete var undermåligt. Därmed kan det vara svårt för dem att få en översiktlig bild över sin verksamhet, vad som skulle må bra av förbättringar och så vidare (Lindgren, 2008).

Åtgärdsplan och uppföljning

Beroende på vad kontrollanternas rapporter har för resultat upprättar man en plan som fastställer inom vilket ramverk samt vilka åtgärder som skall utföras inom en viss tid. Vanligtvis presenterar kontrollanterna bara vilka fel de hittat samt när de skall vara åtgärdade. Istället skulle man kunna hålla en öppen diskussion kring problemen med själva leverantören. Därmed skulle man istället kunna fokusera på att finna orsakerna till problemen och utifrån dem skriva en åtgärdsplan som leverantörerna själva är med och tar fram, på så vis kan de tillföra sina erfarenheter och kunskaper. När även de känner sig delaktiga i besluten kan det eventuellt förbättra viljan att förändra (Lindgren, 2008).

Företagens transparens kring rapporteringar

Idag blir det allt vanligare att företagen presenterar sitt hållbarhetsarbete, antingen i årsredovisningen eller via branschorganisationerna. Det blir med tiden allt viktigare för att svara både på konsumenten, enskilda organisationer samt investerarnas ökade intresse av produktionsprocessen. I dessa rapporter kan man vanligtvis läsa om företagets arbete för att förbättra samt säkra miljö- och arbetsförhållanden (Elin Lydahl). För den uppmärksamma kan man då lägga märke till hur de vanligtvis inte redovisar de resultat de uppnår utan till större del består rapporterna av en beskrivning över hur inspektionerna av leverantörerna genomförts. Man nämner dock inte vad de funnit eller hur utvecklingen av leverantörskedjan ser ut. Det är dock viktigt att nämna att det även finns företag som har valt att vara öppna med sådan information, ett svenskt exempel är H&M (Lindgren, 2008).

De problem som uppkommer inom organisationen när man talar om det etiska arbetet beror oftast på att denna verksamhet vanligtvis är frikopplat från den övriga. Det innebär att företagets olika verksamheter i värsta fall kan arbeta emot varandra, utan att veta det. Ett tydligt exempel skulle kunna vara designavdelningen. Här kan sena ändringar på mönster lämnas in utan förvarning, man reflekterar då inte över vilka konsekvenser det kan leda till. För fabrikena innebär det en enorm belastning då de för att kunna uppfylla företagets krav om snabba leveranstider måste man tillämpa övertid för att kunna möta företagets behov. Därmed bryter de mot det värderingar som företaget själva satt för etiskt arbete just för att de inte kommunicerar inom verksamheten (Lindgren, 2008).

5.2 Målsättningar

Informanterna är alla överens om att man alltid kan göra mer, men hur den utformningen skulle kunna se ut är man inte riktigt ense om. Lydahl menar att man skall kunna kräva ett större ansvarstagande av de större företagen, då de har mer finansiella medel att agera. Lydahl säger också att man bör ha lite överseende när det kommer till de mindre företagen, då dessa inte har samma finansiella förutsättningar att utforma kontroller i den utsträckning som kanske krävs. Kakuli (Swedwatch) är av en annan åsikt då hon menar att alla företag bör agera utefter de utsatta riktlinjer som finns, de finansiella medlen skall inte vara en ursäkt för att inte utföra de kontroller som behövs. Har man valt att starta ett företag med produktion belägen på annan ort bör man även haft med kostnader för kontroller i sina budgetberäkningar vid uppstart. Strömbom menar att de från kemikalieinspektionen har svårt att agera kring separata företags beslut, men att de från deras sida hoppas kunna påverka industrin genom att trycka på strängare lagstiftning inom EU. På så vis hoppas man kunna påverka produktionen innan textilierna når den svenska marknaden. Samtliga är överens om att implementeringen av CSR-arbetet kan vara problematiskt ur flera aspekter, internationell lagstiftning kan därför vara något som skulle kunna underlätta arbetet för att kunna garantera en miljövänligare produktion. Man menar också att CSR-arbetet är den metod som tillsammans med eventuella miljömärkningar kan sträcka sig allra längst.

Huruvida företagen agerar efter leverantörsåtgärderna i föregående avsnitt framgår inte av intervjuerna och får därför lämnas osagt.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

Enligt informanterna är just CSR-arbetet det absolut viktigaste medlet för att lokalt kunna påverka den miljömässiga problematiken som uppstår globalt i och med produktionen av bomullstextilier. Trots detta framgår inte varför just CSR-arbetet skulle vara att föredra framför andra metoder. Delvis beror förmodligen detta på att området är så pass nytt att det kan vara svårt att egentligen greppa vad det kommer att ha för effekter, förmodligen beror det också på att ingen av informanterna vill lämna utsagor som kan tolkas som ställningstagande från företagets sida. Men likt andra metoder är det även möjligt att företagen just nu mats med CSR-metoden och andra eventuella metoder lämnas än så länge åt sidan. Frågetecknen som i undersökningen uppstått kring metoden CSR och miljöarbete ökar då majoriteten av allt underlag som upphittats behandlar arbetsmiljö och inte miljökrav.

Som informanterna nämnt är det upp till företagen själva att tolka arbetet kring CSR, hur de skall skriva sina uppförandekoder är alltså helt upp till dem själva så länge de uppfyller de minimikrav som finns.

Minimikraven är tidigare satta lagar och förordningar (*se bilaga 2*) och alltså inget ytterligare krav på företagen. I och med detta uppmanas företagen inte till förbättringar men genom att säga att de aktivt arbetar med sitt CSR arbete framstår de som ett medvetet och ansvarstagande företag vilket kan ha sina fördelar i ett marknadsföringsperspektiv. Eftersom företagen idag är väldigt beroende av sitt varumärke och då ett gott handlande kan leda till ökade intäkter, kan det fördelaktigt sporra företagen att ta ett större samhällsansvar.

Carroll (1991) visar genom sin pyramidteori hur företagen prioriterar CSR-arbetet, det första och främsta ansvaret är det ekonomiska, d v s att företagets främsta ansvar är att gå med vinst. Därefter följer det lagliga ansvaret vilket innebär att företaget är skyldigt att följa befintliga lagar och förordningar. Vidare följer det frivilliga arbetet d v s etiska skyldigheter samt filantropiska ansvaret. Enligt Werther och Chandler (2005) var CSR-arbete tidigare lågt prioriterat på företagsagendan men har nu blivit en nödvändig del av deras arbete. Dels för att skapa ett starkt varumärke, men också för att företaget skall genomsyras av ett hållbarhetstänk som på sikt ska kunna förändra och förbättra beslutsprocessen. CSR modellen beskriver hur företag arbetar med frågor kring samhällsansvar men den beskriver indirekt samtidigt problematiken kring ansvarstagandet. I och med att företagets vinst är dess främsta mål och ansvar innebär det att de punkter som följer prioriteras därefter. Det leder till att vinster för företaget är mer prioriterat än företagets ansvar gentemot människor och miljö, man kan också reflektera över det faktum att företagets vinst prioriteras framför dess ansvar att följa de befintliga lagar och förordningar som företagets produktion berör.

Företagens arbete kring de etiska frågorna är något som man i branschen arbetat med under många år vilket lett till lagar som behandlar mänskliga rättigheter och arbetsförhållanden, tack vare dessa blir det lättare att granska och döma huruvida produktionsförhållandena är godtagbara eller undermåliga. Däremot finns det inte i samma utsträckning krav på miljöanpassad produktion. Visserligen finns R.E.A.C.H som ställer krav på vilka kemikalier slutprodukten inte får innehålla, men de kemikalier som återfinns i en slutprodukt avspeglar bara en del av kemikalierna som används under produktionen. I och med att produktionen sker på en avlägsen plats långt från beslutsfattarna innebär det att de miljömässiga konsekvenserna av produktionen inte direkt påverkar dess närmiljö eller kan ske utan dess vetskap. Då konsekvenserna sker lokalt hos producenterna innebär att det kan vara svårt för företagen att bedöma dess utsträckning, de kan självklart inte hävda att dess produktion inte medför konsekvenser för miljön men om leverantörerna lämnar rapporter som visar annat är det svårt att följa upp, likt den implementeringsproblematik som Wingborg (2006) tar upp.

Genom att titta på Rivolis teori om vinnare och förlorare kan man reflektera över vad det innebär att de svenska lokala företagen har produktionen belägen i andra länder. Miljökonsekvenserna ter sig oftast på den lokala nivån vilket innebär att företagen, genom att förskjuta produktionen till ett annat land, förskjuter miljöproblematiken till en annan plats där de själva inte kommer i kontakt med konsekvenserna. Dessa platser är vanligtvis belägna i utvecklingsländer där produktionskostnaderna är låga och konkurrensen hög.

Beroendeförhållandet som uppstår är alltså företagens kapitalintensitet mot u-landets arbetskraftintensitet, man byter enkelt sett arbetskraft mot kapital. Företaget vill ha en så billig produktion som möjligt och den höga konkurrensen mellan produktionsländerna samt specifika leverantörer gör att producenterna tvingas gå med på de låga buden som företagen lämnar. Konsekvensen av att de inte får tillräckligt med intäkter är delvis att man betalar sina arbetare minimalt men det innebär också att man inte har möjligheten att utvecklas teknologiskt. Producentländerna får ingen möjlighet att effektivisera, utveckla och gå framåt, på så vis kan företagen fortsätta att hålla priserna nere till deras fördel.

För den lokala befolkningen innebär det att de får utstå både de miljökonsekvenser som produktionen medför men också att de inte heller har någon större möjlighet att förändra sin levnadsstandard vilket gör dem, och miljön till de största förlorarna.

Så länge varje lands enskilda krav på miljö och produktion varierar kommer svårigheterna att bestå. På samma sätt kommer det vara möjligt att missköta miljön så länge det är tillåtet för företagen att göra det. Problemet är inte bara svart eller vitt när det handlar om vad man bör göra samt vad som är tillåtet att göra. Det handlar åter igen om etiskt ansvarstagande, ett absolut frivilligt sådant som kan ställa sig emot det

grundläggande ansvaret företaget har att gå med vinst. Inget företag kan ensamt förändra någonting globalt utan det krävs ett större engagemang från EU, offentliga myndigheter samt organisationer för att kunna genomföra bestående förändringar.

En extremt miljömedveten generation är snart köpslagskraftig, de höga kraven de ställer på företagen måste vägas mot samma generation som vuxit upp med slit och släng principen. Många av företagen är rädda att konsumenterna ställer krav på gott miljöarbete men inte är villiga att betala den prisökning som förbättringarna medför. Företagen vågar därför inte gå framåt med de planer de har i rädsla för att förlora kunder till konkurrenter.

6.1 Slutsats

Den ständigt stegrande efterfrågan på bomullstextilier leder till att leverantörerna måste maximera sin produktion för att möta företagets och konsumenternas behov. Utsträckningen av bomullsodlingen torkar ut och förgiftar marken då grödorna är extremt vattenslukande samt kräver en mängd bekämpningsmedel för att öka avkastningen. När grödorna väl omvandlats till textilfibrer och tyger använder man i fabriken mängder av blekningsmedel och kemikalier för att framställa och preparera tyget inför slutproduktion. Det kan innebära en stor belastning på närmiljön då mängder kemikalier pumpas ut i omkringliggande vattendammar och floder.

Företagens utmaning idag är att finna ett förhållningssätt som får produktionen att skapa minsta möjliga påverkan samtidigt som de kan hålla en hög produktionseffektivitet. Det lokala arbetet företagen gör för att påverka den globala miljöproblematiken till följd av produktionen av bomullstextilier är CSR-arbete.

Genom uppförandekoder kan företagen ställa högre krav på leverantörerna än de befintliga lagarna som råder samt skapa förutsättningar för en mer miljöanpassad produktion. Detta gäller dock enbart om kraven efterföljs, leverantörerna måste ha det kapital som krävs för att kunna utföra en miljösäkrad produktion, så länge företagen inte betalar tillräckligt för produktionen kommer detta inte vara möjligt.

De lokala svenska företagens arbete för att motverka den miljömässiga problematiken kring produktionen av bomullstextilier behöver utvecklas ytterligare, problemet ligger förmodligen i implementeringen av CSR-arbetet samt att lagstiftningen kring den globala handeln inte utvecklas i samma takt som globaliseringen, därav får handeln en negativ verkan på miljön.

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

Tryckta källor:

- Världsnaturfonden WWF, *Bomull – en ren naturprodukt?*, 2005
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2:4 Uppl. Malmö: Liber AB.
- Carroll, Archie B & Buchholtz, Ann K (2003). *Business and society: Ethics and Stakeholder Management*, femte upplagan, Thomson South-Western, Ohio, USA.
- Carroll, A., *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*, Business Horizons, 1991, Vol. 34, No.
- Engwall Maria (red) (2008) ”*Den blinda klädimporten*”, rapport nr 21, Swedwatch, Stockholm.
- Engwall Maria (red) (2007) ”*Textiler med ett smutsigt förflutet*”, rapport nr 17, Swedwatch, Stockholm.
- Holme I. & Solvagn B. (2008) ”*Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*”, andra upplagan, Lund: Student Litteratur
- Jacobsen, D. I. (2002). *Vad, hur och varför? Om metodval I företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Lund: Studentlitteratur.
- Löhman, O & Steinholtz, D (2003) *Det ansvarsfulla företaget – Corporate Social Responsibility i praktiken*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Naturvårdsverket: *Textil och miljö. Rapport 4668*. Redovisning till kretsloppsdelegationen. Jedvall, Ingrid och Kronheim Von Karin. 1996
- Peter Dicken (2007), *Global shift: Mapping the changing contours of the world economy*, femte upplagan, SAGE Publications Ltd, London, Storbritannien.
- Pietra Rivoli (2009) *The travels of a t-shirt in a global economy*, andra upplagan, John Wiley & Sons, Inc, New Jersey, USA
- Björklund, Gunilla (2005). Samarbete kring vattenfrågorna i Aralsjöområdet. *Ymer*. 2005(125), s. [221]-237
- Waddock, S. & Bodwell C. *Managing Responsibility: What can be learned from quality movement?*. California Management review; Fall 2004, Vol.47, Issue 1
- Werther, W, Chandler, D ”*Strategic corporate social responsibility as global brand insurance*”, Business Horizons, 2005, Vol. 48, 317 – 32
- Wingborg, M. (red) (2006) ”*Den globala fabriken*” Stockholm: Forum Syd förlag
- Zeander Å Jonas. ”*Tyg och Otyg -faktaunderlag miljövänliga veckan*”, Naturvårdsverket, 2007

Elektroniska källor:

- Gustavsson, Jakob, Globalisering, Nationalencyklopedin, tillgänglig på <http://www.ne.se/lang/globalisering>, hämtad 2014.01.08.
- Furvik, Nils-Bertil, Bomull, Nationalencyklopedin, tillgänglig på bomull. <http://www.ne.se/lang/bomull>, hämtad 2014.01.08.

Bildförteckning:

Figur 1: Carroll, A., *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*, Business Horizons, 1991, Vol. 34, No.

Figur 2: <http://miljonytta.se/upplevelser/hallbarhetsfragorna-inspirerar-modeindustrin/>, hämtad 2013.12.16

BILAGOR

1. Respondentinformation.
2. Lagfart

Bilaga 1, Respondent information

Elin Lydahl arbetar som generalsekreterare på TEKO AB, en medlemsbaserad branschorganisation för företag som är verksamma inom textilier. Majoriteten av deras bolag, ungefär 50 % tillverkar tekniska textilier, byggtextilier, alltså sådant man hittar i exempelvis bilar och i konstruktion, det vill säga tunga textilier. Konfektionsproduktion utgör ungefär 25 % av våra bolag och inredningstextil är ungefär lika mycket. TEKO hanterar till större delar just produktionsfrågor och agerar mellanhand mellan svenskt näringsliv och företagen. Ena delen av TEKOs arbete består av att ta fram nya kollektivavtal medan den andra handlar om att arbeta med branschfrågor. Det kan vara allt mellan att hjälpa företag med miljö och produktionslagsstiftning till att påverka myndigheter, att lägga fram medlemmarnas synpunkter samt att försöka förändra direktiven till det bättre. TEKO håller även föredrag om CSR arbete för sina medlemsbolag.

Camilla Sandberg, CSR chef på RNB (retail and brands), en koncern som äger Brothers and Sisters, Polarn och pyret, Departments and stores och fram till alldeles nyligen även Jc – Jeans and clothes. Valet av Camilla Sandberg som respondent beror delvis på det faktum att jag i flera år arbetat inom koncernen men också då de tidigare varit väldigt samarbetsvilliga när det kommer till att lämna ut information om företaget. Som CSR- chef besitter hon den specifika kunskap som eftersöks för att kunna besvara uppsatsens problemformulering.

Henrik Lindholm, doktorand på Kungliga Tekniska Högskolan, konsult på Genombrottet samt tidigare ansvarig för de nordiska förbindelserna på branschorganisationen Fair Wear Foundation.

Anna Kakuli, kommunikationsansvarig på Swedwatch, har en bakgrund som samhällsjournalist men hennes arbete på Swedwatch har främst bestått av att granska arbetsvillkoren inom tillverkningsindustrin i Asien med särskilt fokus på kvinnliga arbetares rättigheter. Det här var en av de organisationer jag helst ville få kontakt med, dels för att de skrivit otaliga rapporter inom området men också för att det kändes väsentligt att höra en kontrollerande organisations perspektiv på frågan. Swedwatch är alltså en organisation som utför granskningar över de svenska företagens verksamhet samt sociala och miljömässiga förhållandena i leverantör länderna, dessutom arbetar det med att belysa problematik kring olika frågeställningar samt att sprida kunskap. Dessa undersökningar görs vanligtvis inte på uppdrag utav företagen utan framför allt för den offentliga sektorn eller på eget initiativ.

Susan Strömbom arbetar med textilfrågor på kemikalieinspektionen, en centrerad tillsyns- och förvaltningsmyndighet under miljödepartementet. Myndighetens arbete består av att hantera och bereda ärenden samt frågor gällande miljö- och hälsorisker. Myndigheten ansvarar också för att samordna, rapporter, informera samt utvärdera information som ingår i miljö kvalitetsmålet - Giftfri miljö -. En stor del av kemikalieinspektionens arbete sker inom ramarna för det Europeiska samarbetet då majoriteten av miljölagarna är harmoniserade.

Bilaga 2: Lagfart

→ *Förordning (1998:941) om kemiska produkter och biotekniska organismer.* I 3§ föreskrivs att den som yrkesmässigt hanterar varor eller för in varor till Sverige som innehåller eller behandlats med en kemisk produkt och pga. Sina egenskaper kan befaras medföra skador på människor och miljö, ska genom märkning eller annat sätt lämna de uppgifter som behövs till skydd för människors hälsa eller miljön.

→ *Förordning (1998:944) om förbud med mera i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter.* I 16§ står att ”varor av följande slag får inte saluhållas eller överlåtas, om de innehåller eller har behandlats med en kemisk produkt och därigenom kan befaras medföra skada på människor”

→ *Begränsningsdirektivet (76/69/EEG)* Biocidprodukter används i olika sammanhang för att motverka skadliga organismer. Biocider är till exempel bekämpningsmedel och konserveringsmedel. Biociddirektivet innebär att biocider ska vara godkända innan de sätts ut på marknaden. En av de grupper som ingår är konserveringsmedel för fibrer, läder, gummi och polymeriserade material. Diskussion pågår om huruvida varor som har behandlats med biocider (till exempel sovsäckar och tubsockor) ska betraktas som biocidprodukter eller om endast produkter med en biocideffekt i sig ska betraktas som biocidprodukter.

→ *Produktsäkerhetslagen.* Utöver direkt lagstiftning på kemikalieområdet gäller produktsäkerhetslagen (2004:451) som innebär att bara från hälsosynpunkt säkra konsumentprodukter får sättas på marknaden. Produktsäkerhetslagen gäller när annan speciallagstiftning saknas och sätter en undre ribba för produktsäkerhet.

→ *REACH* REACH, EU:s nya kemikalielagstiftning, antogs av Ministerrådet och Europaparlamentet i december 2006 och kommer att träda i kraft i alla EU:s 27 medlemsländer 1a juni 2007.

REACH står för Registrering, Utvärdering (Evaluation), Tillståndsprövning (Authorisation) av Kemikalier och innebär att den tidigare till stor del oreglerade kemikaliesektorn i Europa nu åläggs ett gemensamt regelverk, med ansvaret till stor del flyttat från myndigheter till tillverkare och importörer. Enligt den nya förordningen (lagen) skall alla ämnen som tillverkas eller importeras i EU i volymer över 1 ton per år registreras, och information om ämnets inneboende egenskaper att tillhandahållas. Informationskraven är anpassade efter produktionsvolymen. D.v.s. ju högre produktionsvolym, desto strängare informationskrav. Det kommer att vara tillverkarens/importörens ansvar att ta fram den begärda informationen.

Om ett ämne klassas som särskilt farligt, d.v.s. är cancerframkallande, mutagent eller t.ex. reproduktionstoxiskt (d.v.s. skadar människans DNA eller förmåga att fortplanta sig) får det bara användas efter utfärdat tillstånd. Importörer av textilier och kläder som innehåller dessa särskilt farliga ämnen har rätt att få information om dessa om de förekommer i koncentrationer över 0.1 %